

Internet e pantallas na escola. Algunhas consideracións

Alfonso Gutiérrez Martín

Catedrático de Universidad Valladolid

alfonso.gutierrez.martin@uva.es

A necesidade de recorrer ao ensino virtual durante a pandemia da COVID-19 puxo de manifesto polo menos dúas importantes fendas. Por unha banda, a chamada fenda dixital, que é case sempre unha manifestación da fenda social xerada sobre todo polas diferenzas de poder adquisitivo entre o alumnado. Por outra banda, púxose de manifesto a enorme distancia entre o profesorado que usa habitualmente as tecnoloxías no ensino e outros moitos que nin sequera teñen (ou non tiñan) un nivel de alfabetización dixital básico.

A chegada da WEB 2.0 supuxo un aumento significativo do potencial didáctico e educativo de Internet. Xorde a posibilidade de compartir na REDE recursos educativos abertos (REA) e a necesidade de educar non só para a recepción crítica senón tamén para a produción responsable de produtos mediáticos.

Os dispositivos conectados, ademais de ser útiles recursos didácticos, pasan a formar contornas virtuais de aprendizaxe (EVA) que complementan a contorna física da aula, e preséntanse mesmo como alternativa á presencialidade na educación formal e, sobre todo, na non formal. Internet en xeral e as redes sociais en especial, constitúen á súa vez contornas de educación informal que contribúen a unha “multialfabetización sen muros na era da converxencia” (Tyner, Gutiérrez & Torrego, 2015).

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 34-36

PRODUCIMOS OU REPRODUCIMOS?

En época de pandemia a maioría do profesorado non estaba preparado para a utilización das plataformas virtuais de ensino-aprendizaxe. As plataformas virtuais, como Moodle, existentes en moitos centros, utilizábanse a modo de repositorios onde deixar documentos cos contidos de cada materia do mesmo xeito que podía facerse con Google Drive: textos en “pdf” e algunha que outra presentación (en Power Point, como non!), onde tamén predominaba o texto. Para a comunicación síncrona, que se utilizaba para emular o ensino presencial, mantendo incluso o mesmo horario, xurdiron numerosas aplicacións de videoconferencias que souberon aproveitar o momento para buscar un lugar e o correspondente negocio no mundo da educación: Zoom, Webex, Teams, Meet, etc. Con todo iso chegouse a unha “plataformización” da educación e da sociedade en xeral, que, segundo Aparici, Bordignon e Martínez-Pérez (2021, p. 45) “alimenta o capitalismo da vixilancia e iso non é bo para o sistema educativo público nin para os cidadáns, porque os fins están máis próximos aos do capitalismo informacional que a brindar unha mellor educación”. Os contidos que se crean para estas plataformas son moi similares aos creados tanto polo profesorado como polo alumnado no ensino presencial, e adoitan xirar ao redor de tarefas que se asinan, envíanse e corríxense. Os mozos, usuarios habituais de redes sociais, si utilizan plataformas como Instagram, Youtube, Facebook ou TikTok para as súas producións máis espontáneas, pero asumen que no ensino formal

se prima máis a reprodución que a orixinalidade e a capacidade expresiva, e a súa participación adoita reducirse ao necesario para aprobar. A situación vivida de obrigado ensino a distancia si debería polo menos servir para cuestionar modos de ensino enciclopédico que poden implementarse igual ou mellor a distancia. A resposta non está, como é lóxico, en virtualizar o ensino, nin sequera o universitario, senón en saber aproveitar a coincidencia en tempo e espazo, a convivencia, para levar a cabo actividades de aprendizaxe colaborativo e construción conxunta do coñecemento.

INNOVACIÓN EDUCATIVA OU INNOVACIÓN TECNOLÓXICA?

A profusión de novas plataformas e recursos tecnolóxicos para a educación trouxo consigo certa confusión ao redor do que supón a innovación educativa fronte á innovación meramente tecnolóxica. En principio non podemos considerar innovación calquera cousa polo feito de ser nova. Enténdese como innovadora

se ademais contribúe de forma fiable e válida a mellorar procesos ou situacións, ou a solucionar problemas. Se nos centramos no ensino, poderíamos falar de innovación didáctica ou metodolóxica sempre que utilizemos unha nova tecnoloxía para favorecer os procesos de ensino-aprendizaxe. Con todo, como sinalan Martínez e Rogero (2021, p. 76), hai innovacións didácticas “que se afastan do sentido profundo da educación, que non é o mesmo que o de escolarización e ensino”. Se con innovación didáctica o que se pretende é unha instrución competitiva e eficaz a calquera prezo, ao servizo dos sectores empresariais e produtivos, poderíamos estar a nos afastar da innovación verdadeira educativa que estaría ao servizo do pleno desenvolvemento do ser humano e do progreso social. A verdadeira innovación educativa vai máis aló da didáctica e, con novas ou menos novas tecnoloxías, contribúe á formación dunha cidadanía crítica e participativa, e ao respecto aos dereitos humanos.

DA TECNOLOXÍA EDUCATIVA Á EDUCACIÓN MEDIÁTICA

A resposta do mundo da educación ao desenvolvemento tecnolóxico centrouse sobre todo en aproveitar para o ensino as posibles vantaxes dos novos medios. A ubicuidade de dispositivos como o computador persoal e outros dispositivos móbiles converte en inevitable a súa introdución nas aulas. Cando da mera introdución se pasa á integración curricular dos novos medios, esta adoita facerse contemplándose como posibles recursos para favorecer a aprendizaxe das materias escolares. A tecnoloxía educativa ocúpase de partir da innovación tecnolóxica para conseguir unha verdadeira innovación metodolóxica e didáctica, e pasa a ser parte fundamental da formación inicial e permanente do profesorado. Nun primeiro momento, dada a escasa alfabetización dixital dos docentes, primaba a dimensión tecnolóxica na capacitación do profesorado para utilizar o computador, o vídeo ou o ta-

boleiro dixital como ferramentas máis comúns. A chegada destas tecnoloxías ao ensino trouxo consigo a preocupación dos gobernos por implementar numerosos plans de formación dixital do profesorado. Á capacitación tecnolóxica e instrumental para o manexo de dispositivos e aplicacións, uníase, como é lóxico, a dimensión didáctica, específica do docente. Valóranse posibles vantaxes e inconvenientes das TIC para favorecer os procesos de ensino-aprendizaxe. A crecente importancia dos medios na sociedade e a súa importante función como axentes de educación informal fixéronse cada vez máis evidentes e non pasaron desapercibidas para o profesorado que, como sinalan Gutiérrez, Pinedo e Gil (2022), agora reclama máis formación en alfabetización mediática que sobre o uso das TIC. Do mesmo xeito que non podemos reducir a educación ao ensino, non podemos reducir a integración curricular das TIC e os medios á súa utilización como recursos didácticos. É función da escolaridade obriga-

toria educar para a sociedade da información e a desinformación, para as redes sociais, os algoritmos, a economía dos datos, a incerteza, a realidade virtual... É función da escola, en definitiva, proporcionar ao alumnado unha educación mediática onde se contemple a tecnoloxía dixital non só como recurso senón tamén, e sobre todo diría eu, como obxecto de estudo, de análise, de reflexión. Se non queremos seguir educando para un mundo que xa non existe, é imprescindible para todos, alumnado e profesorado, unha adecuada alfabetización mediática e informacional (AMI). (Grizzle et al., 2021). É necesario pasar da tecnoloxía educativa á educación mediática como obxectivo preferente da formación para un mundo no que a importancia dos medios como axentes educativos supera con fartura a utilidade didáctica, que non é pouca, das ferramentas tecnolóxicas. ■

REFERENCIAS

- APARICI, R., BORDIGNON, F.R.A Y MARTÍNEZ-PÉREZ, J. (2021). Alfabetización algorítmica basada en la metodología de Paulo Freire. *Perfiles Educativos*. Vol. XLIII, número especial, 2021. P. 36-54. DOI: <https://doi.org/10.22201/ii-sue.24486167e.2021.Especial.61019>
- GRIZZLE ET AL. (2021). *Media and information literate citizens: think critically, click wisely! Media & Information Literacy Curriculum for Educators & Learners*. UNESCO.
- GUTIÉRREZ-MARTÍN, A., PINEDO-GONZÁLEZ, R., & GIL-PUENTE, C. (2022). Competencias TIC y mediáticas del profesorado. Convergencia hacia un modelo integrado AMI-TIC. *Comunicar*, 70. <https://doi.org/10.3916/C70-2022-02>
- MARTÍNEZ BONAFÉ, J. Y ROGERO ANAYA, J. (2021). El Entorno y la Innovación Educativa. *REICE*, 2021, 19(4), 71-81. <https://doi.org/10.15366/reice2021.19.4.004>
- TYNER, K., GUTIÉRREZ-MARTÍN, A., & TORREGO-GONZÁLEZ, A. (2015). "Multialfabetización" sin muros en la era de la convergencia. La competencia digital y "la cultura del hacer" como revulsivos para una educación continua. *Profesorado, Revista de Currículum y Formación del Profesorado*, 19(2), 41-56.